

*Нікішина Тетяна Вікторівна,
Запорізький інститут
післядипломної педагогічної
освіти, науковий співробітник
лабораторії "Реалізація мовно-
літературної концепції у
Запорізькій області", аспірант;*

УПРАВЛІННЯ ТВОРЧИМ САМОВИРАЖЕННЯМ ВЧИТЕЛІВ
УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті йдеться про управління творчим самовираженням вчителів української словесності у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: творче самовираження, вчитель української словесності, система післядипломної педагогічної освіти.

Speech about the features of guidance as an effective type of management of the creative self-expression of teachers of ukrainian language and literature in the system of in-service teacher training institutes goes in the article.

Key words the creative self-expression, a teacher of ukrainian language and literature, the system of in-service teacher training institutes.

В статье речь идет об управлении творческим самовыражением учителей украинской словесности в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: творческое самовыражение, учитель украинской словесности, система последипломного педагогического образования.

Історія дослідження проблеми професійного розвитку особистості у системі післядипломної педагогічної освіти (ППО) вивчалася багатьма науковцями: А.Бик, Н.Вишнякова, Б.Горлов, Г.Данилова, А.Деркач, В.Зазикін, В.Кремень, В.Крижко, Н.Кузьміна, Г.Михайлов, Л.Орбан, Є.Павлютенков, А.Панасюк, А.Роботова, В.Семиченко, С.Ситник, Г.Скок, Т.Сорочан, О.Чубарук, І.Цимбалюк та ін. в основному на загальному рівні – без проєкції на вчителів

за фаховим спрямуванням, без виокремлення особливостей управління основною стадією розвитку особистості – творчим самовираженням.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей керівництва як ефективного виду управління творчим самовираженням вчителів української мови і літератури у системі ППО та можливого шляху підвищення якості професійної діяльності словесників.

Поняття "управління" у науковій літературі визначають як "процес впливу на систему з метою переведення її в новий стан або для підтримки її в якомусь устанавленому режимі"; "цілеспрямована й чітко скоординована робота вчителів і колегіальних органів школи та інших навчальних закладів, підприємств, установ і громадськості, що являють собою керівну систему з комплексного створення всіх умов, необхідних для досягнення кінцевої мети виховання і навчання школярів; процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації"; "це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізовану юрбу в елективну цілеспрямовану і продуктивну групу (П.Ф.Друкер)" [1, 7].

Система управління процесом творчого самовираження вчителів української мови і літератури спрямована на вияв особистості в усіх її виражальних можливостях, демонстрування задатків, думок, настроїв, переживань, потенціалу у власній продуктивній педагогічній діяльності. Для ефективного управління системою використовують керівництво. "Керівництво" представляє собою "найбільш ефективний вид управління людьми і колективами, при якому суб'єкт і об'єкт керування взаємодіють у свідомому доланні єдиної мети" [2, 125]; "діяльність, орієнтована на здійснення функціонування об'єктів, відповідно до мети того, хто ними керує" [4, 88]. Керівництво у нашому розумінні полягає у такій планомірній і цілеспрямованій взаємодії вчителів української мови і літератури, за яких стає можливим творче порозуміння і прояв продуктивних сил, задатків особистості вчителів української словесності. Таке керівництво наближене до взаємин співробітництва (реалізації єдиної мети) та підтримки (з боку

методистів, діячів науки у ППО) і допомагає вирішувати найрізноманітніші проблеми в галузі освітньо-виховної діяльності, науково обґрунтувати найбільш раціональні шляхи підвищення ефективності й результативності роботи шкільного колективу.

У системі управління творчим самовираженням словесників вагомими є умови: єдина мета, свобода вибору; творча діяльність (генерація ідей); толерантна взаємодія, професійна компетентність. Система керівництва функціонує відповідно до завдань і пов'язана з наступними чинниками: з передбаченням; з орієнтацією; з наказами; з контролем; з координацією; із забезпечення мотивації виконання; з підвищенням кваліфікації; з плануванням; з питань розвитку; зі стимулювання ініціативи; з організації сприятливих умов для праці; з представництва; з прийняття, подання рішень... [цит. за 4, 98 – 99].

Методологія управління дозволяє говорити про нерозривну діяльність вчителя-словесника у галузі навчально-виховній і ППО: результат поєднання практики з теорією (навчально-виховна діяльність), теорії з практикою (система ППО), (рисунок 1).

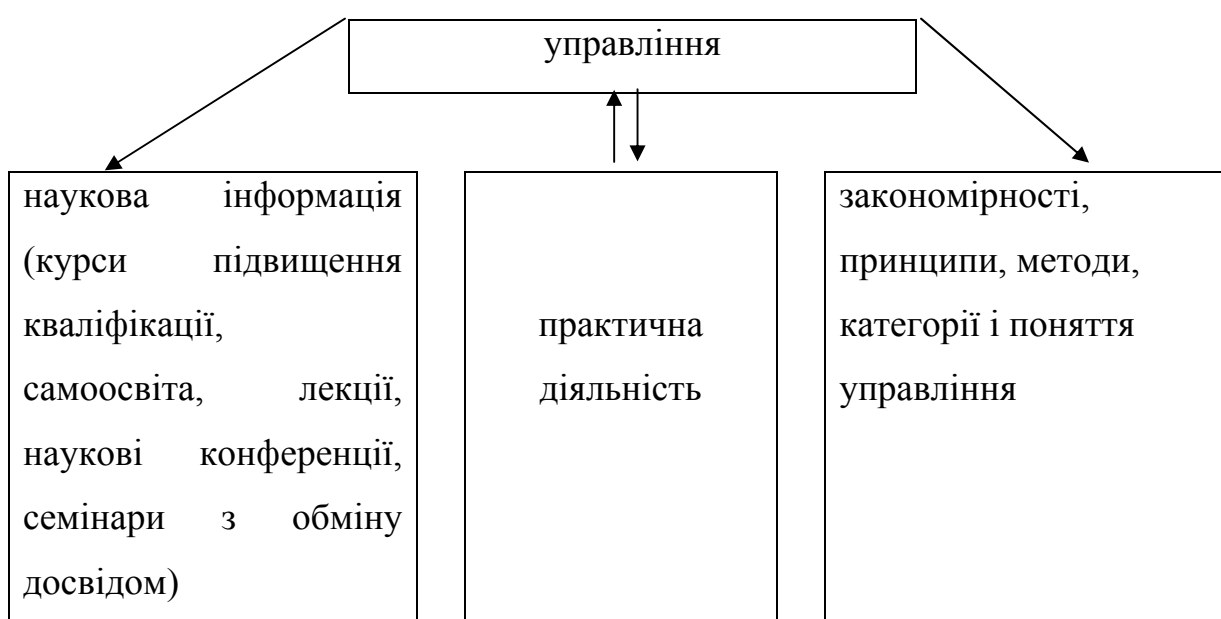

Рисунок 1. Методологія управління творчим самовираженням вчителів української словесності у ППО

Керівництво творчим самовираженням вчителів української словесності у ППО здійснюється переважно методистами у відповідності до сучасної освіти та фахових вимог (спрямування діяльності, окреслення перспектив, наукова робота і т. ін.). Щоб керівництво творчим самовираженням вчителями-словесниками дало результат, необхідна, насамперед, наявність чітко встановлених задач і єдина мета, що встановлюються відповідно до посадових вимог. Для вчителя української мови і літератури вимоги зафіксовані у програмах у вигляді переліку того, чому має навчити педагог, які вміння повинен розвинути в учнів, є методичні рекомендації щодо навчання і виховання на уроках української мови і літератури, проте чітких посадових зобов'язань окремо як вчителя української мови і літератури на сьогодні не існує.

Нормативно-правові документи сучасної освіти, стосовно вивчення української мови і літератури (Національна доктрина розвитку освіти, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, Державний стандарт загальної середньої освіти. Українська мова, Державна національна програма “Освіта. (Україна XXI століття)”, Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні, чинні програми з української мови та літератури (для одинадцятирічної та дванадцятирічної шкільної освіти), свідчать, що вчитель-словесник на уроках української мови і літератури зобов'язаний якісно підготувати учнів до інтеграції у суперечливий світ життя за наступними показниками: виховати загальну грамотність особистості учня; виховати потреби у вивченні рідної мови і літератури, ознайомити з мовною системою, в якій всі елементи нерозривно поєднані, постійно взаємодіють; розглянути мову і літературу України з позицій історичного розвитку суспільства; вести нерозривний зв'язок мови і мислення, пам'ятати про абстрактний характер граматики і т.п. (це дозволяє розвивати мислення, вчить аналізувати і синтезувати, спостерігати, замислюватись, порівнювати, співставляти, робити висновки,

узагальнювати); виховати патріотизм, громадянський обов'язок, українську ментальність, мовно-духовну культуру, високі моральні якості, збагатити внутрішній світ людини; "формувати духовний світ учнів, цілісні світоглядні уявлення, загальнолюдські орієнтири" [3, 4]; показати національну цілісність культури українського народу, його культурно-історичну єдність з народами світу, значення здобутків української народної культури; відкрити учням велич цілей і змісту гуманістичної спрямованості людини; розвинути естетику українського слова; працювати над культурою спілкування учнів, риторичними вміннями, полегшити взаємне спілкування; керувати процесами пізнання (високий науково-теоретичний рівень пізнання); вдосконалити мовну культуру вихованців як систему настанов громадянина України; виробити навички володіння українським словом і обґрунтувати необхідність лаконічності і точності мовлення; сформувати індивідуальний мовний смак, світоглядні позиції, самокритичність, мовну самосвідомість, уміння саморедагування, самовдосконалення; розвинути знання учнів про стилістичні засоби, стилістичний окрас, функційні стилі, жанри мовлення, мовні риси, мовну системність, стилістичну норму; правильність, точність, виразність, логічність, багатство, доцільність мовлення; виробити у школярів уміння і навички "комунікативно виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях.., відтворювати і створювати висловлювання з дотриманням українського мовленнєвого етикету" [3, 4]; виробити в учнів уміння і навички виправдано користуватися словником і словотворчими елементами; навчити школярів користуватися всіма багатствами мовно-виражальних засобів української мови (збагатити особистий словник кожного учня, вдосконалити граматичну будову мовлення), сформувати вміння зв'язного мовлення; залучити до спільної науково-пошукової діяльності з питань досліджень у галузі "Українська мова і література" (у системі: поглиблене повторення – "нове" – "дослідження нового"); зробити процес освіти доступним учневі (спрямувати діяльність проти ускладнень програми, адаптувати матеріал для учнівського

сприйняття; матеріал, що виходить за межі основ наук подавати оптимально); полегшити розуміння і свідоме засвоєння мовних і літературних явищ; ввести систему лінгвістичного експериментування; вивчене з мови має генеруватися крізь призму уроків української літератури, розкривати багатство мови у вивченні літератури України – здійснювати міжпредметні зв'язки; виробити в учнів особистий стиль висловлення думок на уроках мови і літератури; використовувати максимально повно особистий запас знань; вести активну роботу над самовдосконаленням і творчим самовираженням, допомогти учням творчо проявити себе; вести активну позакласну роботу з української мови і літератури, відповідно до вікових особливостей та зацікавлень учнів, щоб урок не завершувався дзвоником на перерву, сприяти самовизначенню учнів і реалізації освітньо-виховних задач сучасної школи; впровадити у системну роботу творчі лабораторії учнівських колективів; посилити практичну спрямованість викладання української мови і літератури у сучасних школах; усвідомити факт, що не можна раз і на все життя навчитися норм літературної мови, знати всі літературні твори (мовознавство і літературознавство розвиваються і вдосконалюються); постійно вдосконалювати мовну культуру, знання з літературознавства; вважати власну роботу як таку, що має бути провідною ланкою у системі заходів школи у боротьбі за високу усну і писемну культуру мовлення учнів (завдяки наявності мови учні отримують знання з основних наук. Значення мови і мовлення як засобів спілкування яскраво наявне у промисловому, у суспільному, у культурному житті. Відповідно знання з української мови і літератури – необхідні).

Означені вимоги можемо вважати посадовими зобов'язаннями вчителя української мови і літератури, що дозволяють встановити єдину мету і доцільні завдання, керувати (що означає розуміти, допомагати і підтримувати) творчим самовираженням словесників у системі ППО, встановлювати професійні пріоритети розвитку особистості словесника.

Перспектива подальших наукових розвідок у напрямі управління

творчим самовираженням вчителів української мови і літератури як професіоналів у системі ППО забезпечить для вчителів української словесності принципово якісно новий рівень роботи, сприятиме підвищенню фахової майстерності і вирішенню проблеми адекватної оцінки рівня професійної діяльності вчителів-словесників, уможливить більш повну реалізацію чинної нормативної бази освітянської системи та модернізацію системи ППО.

Література

1. Павлютенков Є.М., Крижко В.В. Основи управління школою. – Х.: Вид. група "Основа", 2006. – 176 с.
2. Платонов К. Краткий словарь системы психологических понятий: Учеб. пособие для учебных заведений профтехобразования. – М.: Высшая школа, 1984. – 174с. – С. 125.
3. Рідна мова (5-11 класи): програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Шкільний світ, 2001. – 96с.
4. Швачко О. Соціальна психологія: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 2002. – 111с. – С. 88 – 89.